

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет філософський
Кафедра філософії

Затверджено
На засіданні кафедри філософії
Філософського факультету
Львівського національного університету імені
Івана Франка
протокол № 1 від 30.08.2021 р.

Завідувач кафедри

професор А. Ф. Карась

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІЛОСОФІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА:
КОНЦЕПЦІЇ, МОДЕЛІ І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ»,
що викладається в межах ОПІ «Філософія»
другого (магістерського) освітньо-наукового рівня вищої освіти для здобувачів
спеціальності 033-філософія

Львів 2021 р.

Назва дисципліни	Філософія громадянського суспільства: концепції, моделі і сучасні виклики
Адреса викладання дисципліни	Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет та кафедра	Філософський факультет, кафедра філософії
Галузь знань і назва спец.	03 – гуманітарні науки, 033 – філософія
Викладач дисципліни	Карась Анатолій Феодосійович, доктор філос. наук, професор
Контактна інформація	anatoliy.karas@lnu.edu.ua ; anatolijkaras@yahoo.com
Консультації з питань навчання по дисципліні відбуваються	Щовівторка з 16:00 до 18:00 год. (головний корпус, ауд. 316) або консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю). Також можливі он-лайн консультації через ZOOM або подібні ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або телефонувати.
Сторінка курсу	http://filos.lnu.edu.ua/department/filosofiji
Інформація про дисципліну	Дисципліна «Філософія громадянського суспільства ...» є нормативною для спеціальності 033 – філософія, викладається в 1-му семестрі. Програма навчальної дисципліни розрахована на 3 кредити – 90 годин(за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Заняття проводяться у формі лекцій (14 год.), семінарів (16 год.) і самостійної роботи студентів (60 годин). Щотижня відводиться 2 години для аудиторного навчання і 4,5 год. для самостійної роботи студента. <i>Курс завершується іспитом.</i> Розташований: http://filos.lnu.edu.ua/department/filosofiji - електронна сторінка кафедри філософії ЛНУ імені Івана Франка
Коротка анотація дисципліни	<p>Дисципліна присвячена вивченню і засвоєнню генези ідеї і практики формування громадянського суспільства в його західноєвропейському цивілізаційному контексті. Становлення громадянського суспільства розглядається у призмі здійснення індивідуальної свободи людини через демократичні форми самоврядування, розпочинаючи з античного полісу, залучаючи особливості формування цивільного і публічного середовища в добу Нового часу – до його сучасних моделей взаємодії з політичною владою і державами. Ми зосередимо увагу на модернізації феодальних і патріархальних соціально-етичних норм закритого типу в перетворенні їхніх вертикальних патерналістсько-клієнтальних відносин на горизонтальні відносини публічного і громадянського типу. Курс передбачає визначити провідні філософські ідеї і концепти, що обумовили дискурсивно-етичний і теоретичний вплив на формування громадянського суспільства як гуманітарно-соціальної, правової і демократичної дійсності. Це спонукає критично дослідити і засвоїти філософську спадщину в аспекті виникнення найвагоміших концепцій свободи і моделей демократичного національного урядування упродовж інтелектуального і цивілізаційного розвитку людства. Буде запропоноване обґрунтування поняття громадянської ідентичності в аспекті формування уявлень про національну легітимність та її цивілізаційне обмеження.</p> <p>Курс особливо актуальний для України, яка перебуває на шляху до стійкого громадянського суспільства і демократичного урядування та перебуває у процесі активного пошуку свого місця серед Європейської і світової спільноти.</p> <p>Праця над першоджерелами та матеріалами курсу сприятиме фаховому формуванню магістрів, удосконаленню їхніх теоретичних знань, умінь і навичок.</p>

<p>Мета і завдання дисципліни «Філософія свободи»</p>	<p>Предметом навчальної дисципліни є дослідження відносин між людиною, суспільством і владою, що розгортаються в процес формування різних концепцій і моделей громадянського суспільства, які складаються у процесі теоретичної рефлексії над проблемами соціального поступу з метою забезпечення вільного розвитку людини та її добробуту.</p> <p>Мета курсу полягає в тому, щоб вивчити і засвоїти природу становлення громадянського суспільства у трьох аспектах: (а) історичному – як поступ індивідуальної свободи людини в духовній, соціальній, економічній і політичній сферах і особливості формування громадянського типу соціальності, етики і культури, та (б) в теоретичному – як розгортання і моделювання філософської рефлексії про свободу людини і суспільне прагнення до демократичного урядування та його державно-політичне забезпечення; (в) через забезпечення належної гуманітарно-освітньої і публічної сфер та формування відповідних дискурсивно-етичних і практик.</p> <p>Практична мета курсу полягає у формуванні аналітичних навичок розрізняти ідейно-концептуальні відмінності між різними проектами здійснення громадянського суспільства і самоврядування щодо їхнього впливу на форми врядування, розпізнавати й прогнозувати їхні можливі правові, соціальні, політичні й практичні наслідки для суспільного розвитку.</p> <p>Завдання дисципліни:</p> <ul style="list-style-type: none"> • критично проаналізувати історико-філософську спадщини в аспекті ознайомлення з провідними концепціями та теоріями громадянського суспільства, обґрунтованими у працях видатних мислителів від античності до сучасності; • систематизація знань щодо теоретичних і практичних моделей здійснення громадянських суспільств; • розкрити передумови формування громадянського суспільства, що обґрунтовані у ключових філософських концепціях, і показати їхню спрямованість на подолання деспотичних, авторитарних та імперських політичних режимів; • висвітлити природу громадянського суспільства в аспекті формування іманентної для нього дискурсивно-етичної практики; • висвітлити дискурсивно-етичні практики, що за своєю спрямованістю є протилежними до розвитку громадянського суспільства; • з'ясувати структуру громадянського суспільства та його взаємодію з політичною сферою і державою; • розкрити особливості взаємодії між громадянським суспільством і національною державою; • розкрити феноменологію громадянського суспільства у призмі формування довіри (соціального капіталу), добровільних ініціатив, солідарності і субсидіарності; • виокремити тенденції громадянського поступу в українській дійсності й проаналізувати чинники заохочень і перешкод на шляху до його системного здійснення; • висвітлити іманентність процесу громадянського поступу з процесом цивілізаційного розвитку як таким.
<p>Література для вивчення дисципліни</p>	<p>Виклад і засвоєння матеріалу відбувається на основі джерел:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Аристотель</i>. Політика. К.: Основи, 2000. С. 17-23; 31- 34; 66-89; 93; 97; 112; 115; 180-181; 201. 2. <i>Арендт Г.</i> Джерела тоталітаризму / Пер. з англ. К.:Дух і літера,2002. С. 254-275;390-442. 3. <i>Гегель Георг Вільгельм Фрідріх</i>. Основи філософії права, або природне право і державознавство / Пер. з нім. К.: Юніверс, 2000. 4. <i>Валицький А.</i> Марксизм і стрибок у царство свободи. Історія комуністичної утопії. Пер. з польської. К.: Всесвіт,1999. 509с.

5. *Габермас Ю.* Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Пер. з німецької. Львів: Літопис, 2000. – С. 72-89; 97-101.
6. *Габермас Ю.* Громадянство і національна ідентичність: Габермас Юрген. Громадянство і національна ідентичність // Умови громадянства: Зб. ст. / Під редакцією Варта ван Стінбергена. К., 2005. С. 49-70. <http://izbornyk.org.ua/rizne/haber.htm>
7. *Гоббс Т.* Левіафан, або суть, будова і повноваження держави церковної і цивільної. К.: Дух і Літера, 2000. 600с. <http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B1%D1%81.pdf>
8. *Грінфельд Лія.* Типи націоналізму // Націоналізм. Антологія. С. 688 -704.
9. *Громадянське суспільство в Україні за доби глобалізації.* К., 2007. 318 с.
10. *Громадянське суспільство як здійснення свободи.* Збірник наукових праць за ред. А. Карася. Львів, ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 208с. <https://ua.book.lat/book/2995184/a141fa>
11. *Еліас Норберт.* Процес цивілізації. Соціогенетичні і психогенетичні дослідження. К.: Альтернативи, 2003. С. 94-158.
12. *Карась А.* Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. Київ-Львів, 2003. 540 с.
13. *Карась А.* Соціальний капітал як умова і міра громадянського поступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27459/01-Karas.pdf?sequence=1>
14. *Колодій А.Ф.* На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. Л.,2000.
15. *Лісовий В.* Стереотипи масової свідомості і становлення громадянського суспільства в Україні // Лісовий В. Культура, ідеологія, політика. С. 178-227.
16. *Лок Дж.* Два трактати про врядування. – К.: Основи, 2001. – С. 10-12; 157-162; 170-183;195-199; 2077-208; 242-251.
17. *Нолл Вільям.* Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920-30 років. К.: Родовід, 1999. С.17–34(Селянське світобачення).
18. *Пасько І., Пасько Я.* Громадянське суспільство і національна ідея. Донецьк: Східний видавничий дім, 1999.
19. *Патнем Роберт Д.* Разом з Робертом Леонарді та Рафаелою Й. Нанетті. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Пер. з англ. К.: Основи, 2001. С. 11-15; 109-144; 146-216.
20. *Пейн Т.* Права людини / Пер. з англ. Л.:Літопис, 2000. – С. 46-51; 72; 95-97; 144-145.
21. *Рябчук М.* Дилеми українського Фауста: громадянське суспільство і „розбудова держави”. К.: Критика, 2000. С. 70 – 78. (Розд. 4: Дві України: симбіоз, синергія, синтез?).
22. *Рябчук М.* Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності. Історичні причини та політичні наслідки. Київ: ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 252с.; URL.: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/dolannia_ambivalentnosti.pdf
23. *Руссо, Жан-Жак.* Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Пер. з фр. та ком. О. Хома. К: Port-Royal, 2001.
24. *Токвіль Алексіс де.* Про демократію в Америці. У двох томах / Пер. з франц. К.: Всесвіт, 1999. <http://litopys.org.ua/tocq/toc.htm>
25. *Фукуяма Ф.* Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку. Львів: Кальварія, 2005. 380 с.
26. *Фукуяма Ф.* Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості. К.: Наш формат, 2020. 180 с.
27. *Шнаппер Домінік.* Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації. Харків, 2007. 223 с. <http://litopys.org.ua/schnapper/shn.htm>

	<p style="text-align: center;">Додаткова література</p> <p><i>Андерсон Р.</i> Дискурсивне походження диктатури й демократії / Пер. з англ. // Універсум. № 6-7. 2003. С. 17-20; 8-20. Http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2003/4/dem.html</p> <p><i>Валицький А.</i> Марксизм і стрибок у царство свободи. Історія комуністичної утопії. Пер. з польської. К., 1999. 509 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002162</p> <p><i>Габармас Ю.</i> Чи має майбутнє національна держава? / <i>Габармас Ю.</i> Залучення іншого. Студії з політичної теорії. Львів, 2006. 155-232. (417 с.)</p> <p><i>Грінфельд Лія.</i> Типи націоналізму // Націоналізм. Антологія. С. 688 -704.</p> <p><i>Громадянське суспільство як здійснення свободи: центрально і східноєвропейський досвід / За ред. А Карася.</i> Львів: ЛНУ, 1999. 334 с.</p> <p><i>Грушевський М.</i> Хто такі українці і чого вони хочуть. Київ : Центр навчальної літератури. 2019. 242 с.</p> <p><i>Енгельс Ф.</i> Боротьба в Угорщині // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 6.-К.:Держ. вид-во політ. літ-ри України, 1960.-С.171 - 182.</p> <p><i>Енгельс Ф.</i> Свято націй у Лондоні // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 2. К.:Держ. вид-во політ. літ-ри України, 1958. С. 562 - 573.</p> <p><i>Лісовий В., Проценко О.</i> Націоналізм, нація та національна держава // Націоналізм. Антологія. К.: Смолоскип, 2000. С. 11-37.</p> <p>Національна ідентичність і громадянське суспільство (<i>Бистрицький Є., Пролєєв С., та інші</i>). К.: Дух і літера, 2018. 464.</p> <p><i>Манан П'єр.</i> Інтелектуальна історія лібералізму / Пер. з фр. К.: Д. і Л., 2005. 216 с. Лібералізм. Антологія. Київ: Смолоскип, 2002.</p> <p>Націоналізм. Антологія. Київ, Смолоскип, 2000.</p> <p><i>Пінкер С.</i> Просвітництво сьогодні. К., 2020.</p> <p><i>Рябчук М.</i> Від Малоросії до України: парадокси запізненого націєтворення. К.: Критика, 2000. С. 220 – 234.</p> <p><i>Слотердайк П.</i> Критика цинічного розуму. Пер. з нім. К.: Тандем, 2002. 544 с.</p> <p><i>Франко І.</i> До історії соціалістичного руху // Франко І. Мозаїка. Львів: Каменяр, 2001. С. 400-424.</p> <p><i>Шпорлюк Р.</i> Шляхи формування нації і громадянського суспільства в пострадянських країнах. К.: Основи, 2001.</p> <p>NATIONAL IDENTITY as an ISSUE of KNOWLEDGE and MORALITY. Edited by N. V. Chavchavadze, Ghia Nodia, Paul Peachey. Paideia Press and The Council for Research in Values and Philosophy. Washington, 1994. 328p.</p>
Обсяг курсу	30 годин аудиторних занять: з них 14 годин лекцій, 16 години семінарських і 60 години самостійної роботи
Очікувані результати навчання	<p>У результаті вивчення навчальної дисципліни магістрант має знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • основні концепції громадянського суспільства, що обґрунтовані в історії філософії і пояснити їхні істотні особливості; • характеристику змін, що відбулися у процесі становлення громадянської дійсності у сферах: соціальній, економічній, політико-правовій, гуманітарній, духовно-етичній; • відмінності між громадянським суспільством і політичною сферою держави; • особливості взаємозв'язку між громадянським суспільством і національною державою; • джерела сутнісного зв'язку між громадянським суспільством і демократичним врядуванням; • особливості <i>дискурсивної революції</i> і визначати її ідейно-комунікативні особливості;

	<ul style="list-style-type: none"> • особливості соціальної, економічної й дискурсивно-етичної моделі громадянського суспільства; • суть поняття "дискурсивно-етичної практики" стосовно здійснення свободи людини та формування громадянського соціального простору; • чому в основі громадянського поступу лежить процес здійснення індивідуальної свободи людини, що конститується через форми демократичного самоврядування; • визначення поняття і структури громадянського суспільства; • основні етапи громадянського поступу України і вміти застосовувати до його аналізу головні поняття та концепти, напрацьовані у філософії громадянського суспільства; <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначати характерні теоретичні особливості найвпливовіших концепцій громадянського суспільства у філософській думці минулого і сучасного; • визначити передумови, обґрунтовані в філософських концепціях і продемонструвати їхню теоретичну послідовність і практичне значення для формування громадянського суспільства; • аналізувати значення і роль публічної і приватної сфер у суспільному розвитку; • охарактеризувати ключові елементи громадянської ідентичності як основи цивілізаційного процесу; • визначати антикорупційний потенціал громадянського поступу; • характеризувати поняття й явище «соціального капіталу» як морально-етичного ресурсу; • характеризувати головні чинники громадянського поступу і визначати бар'єри на його шляху; • розрізняти американську, англійську, континентальну, центрально-європейську та інші моделі громадянського суспільства; • самостійно аналізувати сучасні соціальні та інтелектуальні процеси з погляду на їхній взаємозв'язок та перспективи соціального розвитку за умов глобалізації; • пояснити причини і соціальний зміст Революції Гідності в Україні і розкрити її демократично-громадянський потенціал.
Ключові слова	Громадянське суспільство, гюбріс, свобода, тимос, аколазія, софросюне, гідність, емпатія, громадянин, публічність, справедливість, рівність, приватність, права людини, верховенство права, дискурсивно-етична практика, дискурсивна революція, корупція, патерналізм, клієнтизм, соціальний капітал, добросовісність, деліберативна демократія, нація, громадський поступ, громадянська ідентичність, Європейська Унія, цивілізація, глобалізація.
Формат курсу	Очний
	Проведення лекцій, семінарів, консультації, самостійна робота.
Теми	Тематика занять подана нижче за назвою СХЕМА КУРСУ
Підсумковий контроль,	іспит в кінці семестру комбінований – письмовий (тестовий)/усний
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з історії філософії, соціальної філософії, філософії свободи, етики, соціології, політології.
Навчальні методи під час викладання курсу	Презентація, лекції, семінари, дискусії, тьюторство. (Тьютор встановлює зі студентами партнерські стосунки, забезпечуючи психологічну підтримку під час навчання, організовує їх освітню діяльність)
Необхідне обладнання	Вивчення курсу потребуватиме використання загально вживаних програм і операційних систем, а також Інтернету
Критерії оцінювання	Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за таким співвідношенням:

(окремо для кожного виду навчальної діяльності)

- семінарські заняття: 40% семестрової оцінки; макс. кількість балів – 40;
- самостійна робота: 10% семестрової оцінки; макс. кількість балів – 10;
- іспит: 50% семестрової оцінки; макс. кількість балів – 50. _____

Підсумкова максимальна кількість балів – 100.

Поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу оцінюється: **презентації** - за 5-ти бальною шкалою; **доповнення, участь в дискусії, письмові відпрацювання** – за 3-х бальною шкалою.

У кінці семестру виводиться (1) *середня* арифметична оцінка за всі *презентації* та (2) *сумарна* оцінка за усні *доповнення* й письмові відпрацювання; окремо (3) сума балів за самостійну роботу (1 *есе*, + *контрольні опитування*, макс. 10 балів).

Одержану *середню* арифметичну оцінку за презентації (1) множимо на коефіцієнт 6. Якщо, наприклад, студент/студентка одержали за презентацію *середню арифметичну оцінку* («с.а.о») «5», то при множенні її на коефіцієнт 6 – одержуємо суму в 30 балів, якщо ж «с.а.о» - 4 бали, то сума буде 24 бали. Тоді три суми (за презентацію, доповнення і самостійну роботу) додаємо. За семестр студент набирає до 50 балів (з них 10 балів за самостійну роботу). Мінімальна кількість балів для допуску до іспиту – 26.

Бали за аудиторну роботу не відпрацьовуються у разі пропусків без поважної причини. Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме відповідний поточний контроль – 0 балів.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю: (А) презентація з основного питання чи усна доповідь-опонування (до 5-ти балів); (Б) доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ, участь у дискусіях, аналіз джерельної і монографічної літератури, письмові завдання (до 3-х балів); (В) реферат, есе (письмові роботи, оформлені відповідно до вимог) – до 10 балів.

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи академічної групи. Позитивна оцінка поточної успішності студента за відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять і позитивної оцінки за самостійну роботу (мінімальна сума – 26 балів), є підставою допуску до підсумкової форми контролю – іспиту.

Письмова робота:

- 1) магістранти пишуть *есе* в межах виконання самостійної роботи;
- 2) за умов карантину магістранти можуть відпрацьовувати пропущені заняття через виконання письмових робіт-відповідей на *не менше двох питань з теми одного семінару*. Макс. оцінка за одну роботу – 3 бали.

Академічна добросовісність: письмові роботи повинні бути оригінальними дослідженнями чи міркуваннями магістрантів. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів, становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної *недобросовісності*. *Виявлення ознак академічної недобросовісності в письмовій роботі є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману.*

Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти-магістранти відвідають усі лекції і семінарські заняття курсу. Студенти повинні повідомляти викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх термінів, визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом.

Література. Література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Система виставлення балів.

	<p>- Враховуються бали, набрані на поточних заняттях, за самостійну роботу і бали підсумкового тестування. <i>При цьому обов'язково враховується присутність на заняттях та активність під час семінарів;</i></p> <p>- пропуски занять не допускаються, відсутність на семінарському занятті дорівнює академічній заборгованості, фіксується в журналі оцінкою 0 балів, яка повинна бути ліквідована; запізнення на заняття – не допускаються;</p> <p>Недоброчесними діями є: користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням, списування і плагіат, несвоєчасне виконання поставленого завдання тощо.</p> <p>- Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.</p>
<p>Питання до екзамену</p>	<p>ПИТАННЯ ДЛЯ ІСПИТУ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коли вперше виникає ідея громадянського суспільства і коли громадянське суспільство складається як стан соціальної дійсності? У чому специфіка філософського аналізу Г.С. на відміну від політологічного, соціологічного, юридичного? 2. Коли і чому відроджується ідея громадянського суспільства? З чікими іменами та громадянською активністю пов'язане відродження інтересу до громадянського суспільства? Які причини лежать в основі поширення ідей громадянського суспільства у сучасному Західному світі? 3. Поясніть проблему доброчесності і чеснот, за Аристотелем, і вкажіть які чесноти він вважає притаманними для вільних людей, громадян. Чи властиві чесноти для раба? 4. Охарактеризуйте основні форми державного устрою (політичні режими) та притаманні їм риси за Аристотелем. Запропонуйте визначення <i>політії</i>. 5. З'ясуйте поняття "громадянин" за Аристотелем. Чи обумовлюється чеснотливість громадян устроєм держави? Чия влада (за Аристотелем) найкраща – влада досконалого мужа чи влада досконалих законів? 6. Роль досвіду і знань в урядуванні підданими і громадянами за Т. Гоббсом. Т. Гоббс про передумови громадянського суспільства і держави. 7. Поняття природного права. Розрізнення природного права і природного закону згідно з Т. Гоббсом. Вкажіть на роль <i>дискурсу</i> стосовно підтримки громадського миру за Гоббсом. 8. Джон Локк про передумови громадянського суспільства. Функція розуму у формуванні політичного спільнотворення. Охарактеризуйте "основну мету" громадянського спільнотворення за Локком. Що є джерелом породження власності та привласнювання того, що "спочатку не належало нікому" (за Локом)? 9. Поясніть суть і значення методології матеріалістичного редуціонізму у витлумаченні природи громадянського суспільства за Гоббсом. Що, за Гоббсом, має перевагу: влада закону чи влада суверена? Порівняйте аргументи Гоббса з аргументами Аристотеля на названу проблему. 10. Наведіть розрізнення, за Локом, "природної свободи" та "свободи суспільної, або громадянської". Вкажіть, коли, за яких умов свобода набуває <i>етичних</i> зразків поведінки? 11. Поясніть, чому твердження про те, що "голос народу – голос Божий", Локк вважає неправдивим і оманливим? 12. Етичний дискурс громадянського суспільства А. Фергюсона, його комерційний та цивільний виміри. Поняття <i>чесноти</i>. Назвіть, за А. Фергюсоном, що лежить в основі формування громадянського (цивільного) суспільства. 13. Про які дві звичаєвості (етичності) йдеться у концепції Фергюсона? Яким чином Фергюсон характеризує "державних мужів" через взаємозв'язок між професійністю і громадянством? 14. Передумови для громадянського суспільства згідно з поглядами Т. Пейна. Концепція прав людини Т. Пейна. Основні принципи "Декларації прав людини і громадянина". 15. Нація як джерело суверенності й достатня підстава громадянського суспільства. Значення і роль конституції для громадянського суспільства. 16. Поясніть, чому за Т. Пейном, державна влада має бути обмежена на користь суспільства? Охарактеризуйте "<i>природні права</i>" та "<i>громадянські права</i>" за Т. Пейном. Які з них є основою інших? 17. Поясніть взаємозв'язок між громадянським станом суспільства та його національним суверенітетом і демократією.

18. Розкрийте зміст поняття "феодалний багаж" і визначте його гальмівні чинники на процес розгортання громадянських прав і свобод
19. Передумови громадянського суспільства у теорії Гегеля. Проблема розрізнення моралі й етичності. Етичність і громадянське суспільство: дихотомія модерної свободи і звичаєвості. Зміст поняття прогресу (поступу).
20. Концептуальні особливості теорії громадянського суспільства Гегеля, оцінка її політичної долі. Поясніть, чому Гегель вважає, що "вища дія розуму, яка охоплює всі ідеї, є дія естетична і що істина і благо споріднені лише у красі ... Філософія Духа – це естетична філософія". Яким чином висловлені твердження Гегеля поєднуються з його програмою "створити нову міфологію ... міфологію розуму"?
21. Охарактеризуйте зміст гегелівського поняття "*sittlichkeit*" та розкрийте його місце у витлумаченні природи громадянського суспільства. Поясніть, чому гегелівська концепція громадянського суспільства надає останньому визначального економічного виміру?
22. Визначте роль держави щодо громадянського суспільства, за Гегелем. У чому полягає її доконечне призначення і чи є вона альтернативою громадянському суспільству?
23. Поясніть вислів Гегеля про те, що "державна – це дійсність моральної ідеї – моральний дух як очевидна, самій собі ясна, субстанційна воля, яка мислить і знає себе й виконує те, що вона знає й оскільки вона знає. У звичаях вона має своє безпосереднє існування..."
24. Поясніть який зміст укладав Гегель в основу концепту "*історичних та неісторичних народів*". Обґрунтуйте, чому концепція Гегеля називається етатичною і, на думку багатьох філософів, вважається ідеологічним джерелом тоталітаризму у ХХ столітті ?
25. З'ясуйте оцінку гегелівської філософії Томашем Масариком і, зокрема, Іваном Франком. Розкрийте ваше розуміння твердження Т. Масарика про те, що демократія це не "єдино форма держави й адміністрації", а також "філософія життя і світогляд".
26. Поняття громадянського суспільства, його визначення і структурні компоненти. Поясніть зміст дискурсивно-етичних практик щодо формування дійсності громадянського суспільства.
27. Громадський (неурядовий) сектор як головний компонент громадянського суспільства: типологія громадських організацій. Правове поле громадянського суспільства.
28. Оцінка К. Марксом громадянського суспільства та визначення його перспектив.
29. Назвіть передумови та основні компоненти громадянської звичаєвості, або етичного дискурсу, за Токвілем. Чому він називає їх "моральним та інтелектуальним обличчям народу"?
30. Визначте оцінку марксизмом гегелівської дихотомії "історичних і неісторичних націй". Кому належить думка про поділ націй і національностей на "революційні - контрреволюційні" ?
31. Особливості формування громадянського суспільства у США, згідно з концепцією А. де Токвіля. Поняття громади та її ключова роль у поширенні громадянської соціальності. Поняття і значення рівності.
32. Поняття громадського духу і соціального капіталу. Суть і значення недержавних (неурядових) громадських організацій. Основні чинники підтримки демократії і свободи громадян.
33. Охарактеризуйте розуміння А. де Токвілем демократії та визначте її місце у його концепції громадянського суспільства. Який чинник у концепції Токвіля є найважливішим щодо підтримки індивідуальної свободи і демократії ? Запропонуйте пояснення – чому?
34. Охарактеризуйте природу "субсидіарності" (доповнюваності) у контексті поширення громадянського суспільства і визначте у чому полягає його етична природа.
35. Запропонуйте характеристику мережі "клієнталізму - патерналізму" в українській дійсності, спираючись на власний досвід і спостереження.
36. Назвіть основні громадянські права і вкажіть у чому полягає відмінність між ними та правами людини.
37. Назвіть основні компоненти звичаєвості, або етичного дискурсу, за Токвілем. Чому він називає їх "моральним та інтелектуальним обличчям народу"? Вкажіть який елемент громадянського суспільства, за концепцією Токвіля, ("географічне розташування – закони - звичаї") є найважливішим і обґрунтуйте чому.
38. Коли в європейській історії виникає поняття "національного суверенітету" і створюється національна держава? Який тут є зв'язок з процесом формування громадянського суспільства?

	<p>39. Наведіть приклади, що підтвердять зв'язок між мовленнєвим дискурсом суспільства і його демократичним чи деспотичним політичними режимами (за Токвілем).</p> <p>40. Охарактеризуйте зміст поняття "громадянського", або "ліберального" націоналізму. Які інші типи націоналізму відомі в історії?</p> <p>41. "Соціальний капітал" як чинник громадянського поступу і соціальної організації суспільства. Мережі вертикальних та горизонтальних суспільних відносин.</p> <p>42. Ю. Габермас про природу громадянського суспільства. Комунікативна дія і дискурс як форми комунікації. Комунікативна реконструкція практичного розуму і громадянського суспільства.</p> <p>43. Поняття "сфери відкритості". Дуалізм "життєвого світу" і "системи". Соціальні структури відкритості, за Ю. Габермасом.</p> <p>44. Традиційно-етична, модерно-економічна і дискурсивно-комунікативна "моделі" громадянського суспільства. Критика концепції Габермаса з боку М. Фуко і Дж. Кіна.</p> <p>45. Концепції громадянського суспільства у філософії Е. Гелнера і Дж. Макліна.</p> <p>46. Обґрунтуйте зв'язок марксистської концепції громадянського суспільства з соціально-політичною практикою в СРСР та національною катастрофою в Україні 1917 – 1989 рр.</p> <p>47. Сутність і структура соціального капіталу. Асоціації як соціальні структури співробітництва.</p> <p>48. Яким чином, на думку Р. Патнема, соціально-культурні особливості, що зародилися у глибокому середньовіччі Італії, виявилися вирішальними на сьогодні щодо причин ефективності спільноти в управлінні колективним життям ?</p> <p>49. Особливості дискурсивно-етичного забезпечення громадянського поступу і цивілізаційної <i>empathy</i>. Конвергенція боротьби за громадянські права з боротьбою за мовно-культурне визначення.</p> <p>50. Поняття громадянського поступу. Назвіть п'ять головних ідентифікаторів на основі яких розгортається громадянський поступ в Україні. Охарактеризуйте основні стадії громадянського поступу в Україні.</p> <p>51. Громадянська катастрофа в Україні ХХ століття. Голодомор як радикальний спосіб руйнування самоврядних громадських традицій і відповідного дискурсивно-етичного забезпечення. Комуністична політика національного геноциду.</p> <p>52. Національна ідентичність і перспективи громадянського розвитку України: минуле, сучасне, майбутнє.</p>
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

СХЕМА КУРСУ

ти ж ні	ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І ЛІТЕРАТУРА з методичними вказівками	годи ни
1- й	<p>Вступна лекція. Тема 1. Теорія громадянського суспільства у філософській рефлексії</p> <p>Поняття громадянського суспільства та його дискурсивні елементи. Теоретичні фази історичного розвитку уявлень про громадянське суспільство. Структурні особливості громадянського суспільства. Громадянське суспільство і держава.</p> <p>Питання для самоконтролю</p> <p>1. Коли вперше виникає ідея громадянського суспільства і хто висуває її концептуальне обґрунтування?</p> <p>2. Коли громадянське суспільство виникає як стан соціальної дійсності?</p> <p>3. Коли і чому відроджується ідея громадянського суспільства?</p> <p>4. З чіми іменами та громадянською активністю пов'язане відродження інтересу до громадянського суспільства?</p> <p>5. Які причини лежать в основі поширення ідей громадянського суспільства у сучасному Західному світі?</p> <p>6. У якому співвідношенні перебуває філософія свободи, громадянського суспільства і демократії ?</p> <p>7. Як Ви розумієте концепцію "антиполітичної активності" і хто є її автором?</p>	2 авд. і 4 для само ст.

	<p>8. Назвіть основні підходи до характеристики природи громадянського суспільства та запропонуйте їх характеристику. У чому полягають особливості його філософського аналізу.</p> <p style="text-align: center;">Література:</p> <p><i>Арато Е., Коген Д.</i> Відродження, занепад та реконструкція концепції громадянського суспільства. Політична думка. 1996. № 1 (7). С.24-30.</p> <p><i>Гаджиев К.С.</i> Концепция гражданского общества: идейные истоки и основные вехи формирования. Вопросы философии., 1991, №7., С.19-36.</p> <p><i>Карась А. Ф.</i> Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. Київ-Львів, 2003. С. 373-383; 425-429.</p> <p><i>Колодій А. Ф.</i> Концепція громадянського суспільства і проблема узгодження теоретичних підходів та емпіричних моделей // Громадянське суспільство як здійснення свободи. Зб. наук. праць. Львів, 1999. С. 21-39.</p> <p>Національна ідентичність і громадянське суспільство (<i>Бистрицький Є., Пролєєв С.</i>, та інші). К.: Дух і літера, 2018. 464.</p> <p style="text-align: center;">Додаткова література:</p> <p><i>Seligman Adam.</i> The Idea of Civil Society. Princeton University Press. 1992. 238 p.</p> <p><i>Пасько І., Пасько Я.</i> Громадянське суспільство і національна ідея. Україна на тлі європейських процесів. Компаративні нариси. Донецьк: Східний видавничий дім, 1999. 183с</p> <p><i>Рябчук М. Ю.</i> Громадянське суспільство і національна емансипація. Філософська і соціологічна думка. К., 1991. №12. С.14-20.</p>	
1-й	<p style="text-align: center;">Семінар-бесіда 1. Тема 2: Витоки ідеї та передумови громадянського суспільства в Античності</p> <ol style="list-style-type: none"> Що таке <i>добродесність</i>? Про які види <i>добродесності</i> говорить Аристотель, яким чином вони взаємодіють і як пов'язані зі станом громадянина? (1103a-1104a). Знання і розсудливість. Природа свідомого вибору згідно з Аристотелем («Нікомахова етика»). Аристотель про <i>мужність</i> як громадянську чесноту і про громадянську спільність. <i>Politike koinonia</i> – солідаристська основа громадянства. Типи політичних режимів за Аристотелем та їхній зв'язок з громадянськими чеснотами. Грецький поліс і римський громадянин (за Д. Шнаппер, с. 85-91) <p style="text-align: center;">Питання для поглибленого розкриття теми:</p> <ol style="list-style-type: none"> Розкрийте зміст поняття "людина – істота політична", за Аристотелем. Яку людину він називає "нелюдом"? Охарактеризуйте три сили душі, «головні для <i>вчинку</i> і для <i>істини</i>» (почуття, розум, прагнення) і поясніть яким чином їхня взаємодія може привести до <i>добродесності</i>? (Нікомахова етика. Книга шоста. С. 241-265). Розкрийте міркування Аристотеля: <i>що є основою вчинку? Що є основою свідомого вибору?</i> «Чи може бути предметом свідомого вибору щось таке, що було у минулому?» (1111b-1112b) (с. 99-105, 109,) Поясніть значення понять «<i>аколазія</i>» (<i>аколасія</i> – хтивість) і «<i>софросю не</i>» (<i>σωφροσύνη</i>) в обґрунтуванні <i>смыслу</i> добродесності через розсудливість і поміркованість. Запропонуйте характеристику домашнього господарства за Аристотелем. З яких трьох частин воно складається? Що є основою «етичної добродесності», згідно з Аристотелем? (с. 243) Поясніть проблему чеснот за Аристотелем і вкажіть які чесноти він вважає притаманними для вільних людей, громадян. Чи властиві чесноти для раба? Вкажіть на відмінність між вільною людиною і рабом за Аристотелем. Охарактеризуйте основні форми державного устрою (політичні режими) і притаманні їм риси за Аристотелем. Запропонуйте визначення <i>політії</i>. З'ясуйте поняття "громадянин" за Аристотелем. Чи обумовлюється чеснотливість громадян устроєм держави? 	2 авд. + 4 само ст.

	<p>10. Чия влада (за Аристотелем) найкраща: влада досконалого мужа чи влада досконалих законів?</p> <p style="text-align: center;">Література:</p> <p><i>Аристотель.</i> Політика. К.: Основи, 2000. – С. 17-23; 31- 34; 66-89; 93; 97; 112; 115; 167-171; 180-181; 201. http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm</p> <p><i>Аристотель.</i> Нікомахова етика. Пер. з давньогрецької В. Ставнюк. К.: Аквілок-Плюс, 2002. 1098b-1099b, 1103a-1106b: с. 33-37, 47, 49, 55, 59-73; прийняття рішення і свідомий вибір: 1111b-1112b: с. 99-105,109, 1141b-1143a: 255-263; чеснота мужності: 1116a-1118a: с. 121-131; добродієвість, розсудливість, знання і наука: 1138b-1143b с. 241- 265. http://am.history.univ.kiev.ua/Nikomakhova_etyka.pdf</p> <p><i>Платон.</i> Держава / Пер. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. С. 240-270.</p> <p><i>Цицерон Марк Тулій.</i> Про державу. Про закони. Про природу богів. К.: Основи, 1998. С. 48 – 53; 109-110; 123; 167-169; 170-174.</p> <p><i>Карась А.Ф.</i> Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. Київ-Львів, 2003. С.13– 28. http://am.history.univ.kiev.ua/Nikomakhova_etyka.pdf</p> <p><i>Шнаппер Домінік.</i> Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації. Харків, 2007. С. 85-116. http://litopys.org.ua/schnapper/shn.htm</p>	
2-й і 3-й тижні	<p style="text-align: center;">Тема 3. Лекція. Раціоналістично-просвітницький виклик Нового часу. 4 год.</p> <p>Від міської громади до республіки. Ідеї Відродження і громадянство в італійських містах-республіках. Династичний характер суверенітету і соціальне розшарування. Принципи феодалної субординації і васалітету та їх подолання в соціальній уяві громадянства.</p> <p>Н. Макіавеллі про взаємовідносини між народом і сакральною владою. Визрівання секулярних ідей щодо республіканської організації життя за умов формування абсолютистських монархій.</p> <p>Г. Гроцій і Ж. Бодуен і Ш. Монтеск'є про правову основу соціальної організації. Свобода і громадянське суспільство у філософії Т. Гоббса.</p> <p>Дж. Локк про спільнотворення громадянського суспільства і демократичного урядування.</p> <p>Етичний дискурс громадянського суспільства у концепції А. Фергюсона.</p> <p>Національна держава як передумова визначення громадянина і здійснення громадянських прав у концепції Т. Пейна. Поняття громадянства як інституційної передумови демократичного урядування.</p> <p style="text-align: center;">Тема 4. Семінар. Англо-Саксонське Просвітництво і витоки ліберальної традиції 2 год.</p> <p>1. Томас Гоббс про передумови громадянського суспільства і держави. Поняття природного права. Розрізнення природного права і природного закону (за Гоббсом).</p> <p>2. Джон Локк про передумови громадянського суспільства. Роль праці і значення приватної власності в подоланні знедолення і соціальної несправедливості.</p> <p>3. Концепція Адама Фергюсона: етичний дискурс громадянського суспільства, його комерційний та цивільний виміри. Поняття <i>чесноти</i> та її значення для громадянського суспільства.</p> <p>4. Концепція прав людини Т. Пейна. Основні принципи "Декларації прав людини і громадянина". Нація як джерело суверенності й достатня підстава громадянського суспільства. Значення і роль Конституції для громадянського суспільства.</p> <p style="text-align: center;">Питання для самоконтролю й поглибленого засвоєння теми</p> <p>1. Чия влада найкраща – влада досконалого мужа чи влада досконалих законів? Обґрунтуйте відповіді у відповідності з поглядами Аристотеля й Т. Гоббса.</p> <p>2. Вкажіть на людські і природні джерела державної соціальності за Гоббсом.</p> <p>3. Поясніть значення методології матеріалістичного редукціонізму у витлумаченні природи громадянського суспільства, за Гоббсом.</p> <p>4. Наведіть визначення справедливої людини за Гоббсом. З якими відомими концепціями ХХ століття асоціюється визначення Гоббса?</p>	4 год авд. + 4 год. само ст.
2-й т.		2 год. авд. 4.са мост

	<p>5. Що, за Гоббсом, має перевагу: влада закону чи влада суверена? Порівняйте аргументи Гоббса з аргументами Аристотеля на названу проблему.</p> <p>6. Чому концепція Т. Гоббса вважається найреволюційнішою соціальною теорією для свого часу?</p> <p>7. Вкажіть на роль дискурсу стосовно підтримки громадського миру за Гоббсом.</p> <p>8. Яке значення користі, вигоди та згоди відносно "природного закону", за Дж. Локком? У чому полягає відмінність від Гоббса?</p> <p>9. Наведіть розрізнення, за Локком, "природної свободи" та "свободи суспільної, або громадянської".</p> <p>10. Охарактеризуйте "основну мету" громадянського спілнотворення, за Локком.</p> <p>11. Що є джерелом породження власності та привласнювання того, що "спочатку не належало нікому" (за Локком)?</p> <p>12. Яке місце у концепції «громадянського спілнотворення» Локка належить вірі людини в Бога ?</p> <p>13. Поясніть, чому твердження про те, що "голос народу – голос Божий", Локк вважає неправдивим і оманливим?</p> <p>14. Назвіть, за А. Фергюсоном, що лежить в основі формування громадянського (цивільного) суспільства.</p> <p>15. Поясніть, чому за Т. Пейном, державна влада має бути обмежена на користь суспільства?</p> <p>16. Охарактеризуйте "природні права" та "громадянські права" за Т. Пейном. Які з них є основою інших?</p> <p>17. Поясніть взаємозв'язок між громадянським станом суспільства та його національним суверенітетом і демократією.</p> <p>18. Розкрийте зміст поняття "феодалний багаж" і визначте чинники його впливу на процес розгортання громадянських прав і свобод.</p> <p style="text-align: center;">Література:</p> <p><i>Гоббс Томас.</i> Основы философии. Часть третья. О гражданине // Сочинения в 2 т. Т.1 М.:Мысль,1989.С.574-612.</p> <p><i>Гоббс Томас.</i> Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Сочинения в 2 т. Т.2 М., Мысль, 1991. Глава 26. О гражданских законах. С.204-225.</p> <p><i>Локк Дж.</i> Два трактата про врядування. – К.: Основи, 2001. С. 10-12; 157-162; 170-183;195-199; 207-208; 242-251.</p> <p><i>Пейн Т.</i> Права людини / Пер. з англ. Л.: Літопис, 2000. С. 46-51; 72; 95-97; 144-145.</p> <p style="text-align: center;">Додаткова література:</p> <p><i>Шнаппер Д.</i> Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації. Харків: Фоліо, 2007. Громадянство і національність. С. 77-85. http://litopys.org.ua/schnapper/shn.htm</p> <p><i>Манан П'єр.</i> Інтелектуальна історія лібералізму. К.: Дух і Літера, 2005. С. 43-103.</p> <p><i>Карась А.</i> Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. С. 52-95, 105–134, 134 – 149.</p>	
4-й тижень	<p>Лекція. Тема 5: Економічна модель громадянського суспільства в метафізиці Гегеля</p> <p>Ідейні передумови концепції. Естетична і міфотворча активність розуму.</p> <p>Розрізнення моралі й етичності у Гегеля. Поняття "дух народу".</p> <p>Етичність ("sittlichkeit") і громадянське суспільство: дихотомія модерної свободи і звичаєвості. Поняття прогресу (поступу).</p> <p>Інституалізовані форми свободи. Від сім'ї до громадянського суспільства і національної держави.</p> <p>Гегель про "історичні та неісторичні народи". Ставлення до гегелівської філософської концепції Томаша Масарика й Івана Франка.</p> <p>Етатизм теорії Гегеля й оцінка її політичної долі.</p> <p style="text-align: center;">Питання для поглибленого розуміння теорії Гегеля:</p>	2 авд. + 4 самост.

	<p>1. Поясніть, чому Гегель вважає, що "вища дія розуму, яка охоплює всі ідеї, є дія естетична і що істина і благо споріднені лише у красі ... Філософія Духа – це естетична філософія". Яким чином висловлені твердження Гегеля поєднуються з його програмою "створити нову міфологію ... міфологію розуму"?</p> <p>2. Розкрийте значення "<i>принципу негації</i>", явищ <i>панування</i>, відношення "<i>володар – раб</i>" та потреби <i>визнання</i> у процесі розвитку самосвідомості і суб'єктивної сфери особи.</p> <p>3. Що є сутністю абсолютного Духа, згідно з Гегелем, і в чому він завбачає його раціональне вивершення?</p> <p>4. Поясніть, чому гегелівська концепція громадянського суспільства надає останньому визначального економічного виміру?</p> <p>5. Визначте роль держави щодо громадянського суспільства. У чому, згідно з поглядами Гегеля, полягає її доконечне призначення і чи є вона альтернативою громадянському суспільству?</p> <p>6. Поясніть вислів Гегеля про те, що "державна – це дійсність моральної ідеї – моральний дух як <i>очевидна</i>, самій собі ясна, субстанційна воля, яка мислить і знає себе й виконує те, що вона знає й оскільки вона знає. У <i>звичаях</i> вона має своє безпосереднє існування..."</p> <p>7. Обґрунтуйте, чому концепція Гегеля називається етатичною і, на думку багатьох філософів, вважається ідеологічним джерелом тоталітаризму у ХХ столітті ?</p> <p style="text-align: center;">Література вказана до семінарського заняття.</p>	
5-й	<p style="text-align: center;">Тема 5. Семінар: Громадянське суспільство як проблема метафізики Гегеля</p> <p>1. Ідейні передумови концепції. Розрізнення ідеї права, моралі й етичності у Гегеля.</p> <p>2. Поняття "дух народу". Етичність ("<i>sittlichkeit</i>") і громадянське суспільство: дихотомія модерної свободи і звичаєвості. Зміст поняття прогресу (поступу).</p> <p>3. Інституалізовані форми свободи: від сім'ї до громадянського суспільства і національної держави. Етатизм теорії Гегеля й оцінка її політичної долі.</p> <p>4. Гегель про "<i>історичні та неісторичні народи</i>". Ставлення до гегелівської філософії Томаша Масарика й Івана Франка.</p> <p style="text-align: center;">Питання для поглибленого засвоєння теми :</p> <p>1. Поясніть, чому Гегель вважає, що "вища дія розуму, яка охоплює всі ідеї, є дія естетична і що істина й благо споріднені лише у красі ... Філософія Духа – це естетична філософія". Яким чином висловлені твердження Гегеля поєднуються з його програмою "створити нову міфологію ... міфологію розуму"?</p> <p>2. Розкрийте значення "<i>принципу негації</i>", ситуації <i>панування</i>, відношення "<i>володар – раб</i>" та потреби <i>визнання</i> у процесі розвитку самосвідомості і суб'єктивної сфери особи.</p> <p>3. Охарактеризуйте зміст гегелівського поняття "<i>sittlichkeit</i>" та розкрийте його місце у витлумаченні природи громадянського суспільства.</p> <p>4. Поясніть, чому гегелівська концепція громадянського суспільства надає останньому визначального економічного виміру? Чи може таке громадянське суспільство, за Гегелем, бути самодостатнім для позитивної соціальної єдності.</p> <p>5. Визначте роль держави щодо громадянського суспільства, за Гегелем. У чому полягає її доконечне призначення і чи є вона альтернативою громадянському суспільству?</p> <p>6. Поясніть вислів Гегеля про те, що "державна – це дійсність моральної ідеї – моральний дух як <i>очевидна</i>, самій собі ясна, субстанційна воля, яка мислить і знає себе й виконує те, що вона знає й оскільки вона знає. У <i>звичаєвості</i> вона має своє безпосереднє існування..."</p> <p>7. Поясніть який зміст укладав Гегель в основу концепту "<i>історичних та неісторичних народів</i>".</p> <p>8. З'ясуйте ставлення до Гегелівської філософської концепції Т. Масарика й І. Франка.</p> <p>9. Обґрунтуйте, чому концепція Гегеля називається етатичною і, на думку багатьох філософів, вважається ідеологічним джерелом тоталітаризму у ХХ столітті ?</p> <p style="text-align: center;">Література:</p> <p>Гегель Георг Вільгельм Фрідріх. Основи філософії права, або природне право і державознавство / Пер. з нім. К.: Юніверс, 2000. С. 47-49;55-57;103-108; 145-154; 168-174; 179-185; 199-219; 260-262.</p>	2 авд. + 4 сам.

	<p>Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 2 / Пер. з англ. К.: Основи, 1994. Розділ 12. Гегель і новий трибалізм. С. 34-91.</p> <p>Карась А. Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. С. 180-234.</p>	
6-й	<p>Тема 6. Лекція. Марксизм і громадянське суспільство (2 год.)</p> <p>Природа комуністичної доктрини та її ідейні передумови. Загальнометафізичні ідеї марксизму та візія економічного суспільства.</p> <p>Критика Марксом громадянського суспільства та його загальна оцінка. Ідея комунізму як регламентація свободи і здібностей особи.</p> <p>Теоретичні принципи, дискурсивна революція і соціально-політична практика марксизму. Ідеологічні, метафізичні (філософські) та політичні передумови тоталітаризму. Катастрофа громадянського простору у СРСР та Україні (1917-1989 рр.).</p> <p>Альтернатива "Масарика - Неру".</p> <p>Питання для поглибленого вивчення теми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Запропонуйте характеристику поняттю соціально-економічного детермінізму і визначте його роль у концепції Маркса. 2. Розкрийте особливості взаємозв'язку між громадянським суспільством, промисловою революцією і національною державою. 3. Охарактеризуйте зміст і соціальне значення концепції Ф. Тенніса про "<i>гемайншафт - гезельшафт</i>" (суспільство – спільнота) і вкажіть на істотні відмінності названих понять у теорії Маркса. 4. Історичний поступ, за Теннісом, відбувається у напрямку, який має ознаки громадянського суспільства. Зазначте, це рух до <i>органічної</i> чи до <i>механічної</i> спільноти? 5. Охарактеризуйте ставлення Маркса й Енгельса до проблем національної емансипації народів. 6. Визначте оцінку марксизмом гегелівської дихотомії "історичних і неісторичних націй". Кому належить ідея поділу націй на "революційні - контрреволюційні" ? 7. Розкрийте власне розуміння твердження Т. Масарика про те, що демократія це не "єдино форма держави й адміністрації", а також "філософія життя і світогляд". 8. Поясніть у чому полягає суть проблеми "культурного укорінення" у соціальній філософії ХІХ - ХХ століть. 9. Розкрийте ставлення Івана Франка до концепції марксизму. 10. Обґрунтуйте зв'язок марксистської концепції громадянського суспільства з соціально-політичною практикою у СРСР та національною катастрофою в Україні 1917 – 1989 рр. <p>Література:</p> <p><i>Валіцький А.</i> Марксизм і стрибок у царство свободи. Історія комуністичної утопії. Пер. з польської. К., 1999. 509 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002162</p> <p><i>Карась А.</i> Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. С. 314 – 358.</p> <p><i>Франко І.</i> До історії соціалістичного руху // Франко І. Мозаїка. Львів, 2001. С. 400 – 424.</p> <p><i>Франко І.</i> Соціалізм і соціал-демократизм // Франко І. Мозаїка. С. 370 - 400.</p> <p><i>Вейль Симона.</i> Укорінення. Лист до клірика / Пер з франц. К.: Дух і літера, 1998. – 297 с.</p> <p><i>Енгельс Ф.</i> Боротьба в Угорщині // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – Т. 6.-К.: Держ. вид-во політ. літ-ри України, 1960.-С.171 - 182.</p> <p><i>Енгельс Ф.</i> Демократичний панславизм // Маркс К. Енгельс Ф. Твори. – Т. 6. – К.: Держ. вид-во політ. літ-ри України, 1960. С. 218 - 298.</p> <p><i>Енгельс Ф.</i> До історії Союзу комуністів // К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори.- Т. 21. – К.: Держ. вид-во політ. літ-ри України, 1964. – С. 205 - 222.</p> <p><i>Енгельс Ф.</i> Свято націй у Лондоні // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 2. – К.: Держ. вид-во політ. літ-ри України, 1958. С. 562 - 573.</p> <p><i>Карась А.</i> Людина, суспільство, демократія у поглядах Томаша Масарика // Сучасність. – 2000. – № 12. – С. 135-144</p> <p><i>Чапек Карел.</i> Бесіди з Т. Г. Масариком. Пер. з чеської. Львів: Каменярь, 2001. – 270 с.</p>	2 авд. 4 само ст.

	<p><i>Лісовий В., Проценко О.</i> Націоналізм, нація та національна держава // Націоналізм. Антологія. К.: Смолоскип, 2000.- С. 11 – 37.</p> <p><i>Шпорлюк Р.</i> Шляхи формування нації і громадянського суспільства в пострадянських країнах. К.: Основи, 2001.</p> <p><i>Сміт Е. Д.</i> Націоналізм та історики / Пер з англ. // Націоналізм. Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – С. 282-292.</p> <p><i>Маркс К.</i> До єврейського питання // Маркс К.,Енгельс Ф. Твори.Т.1.- К.:Держ. вид-во політ. л-ри УРСР, 1958. – С. 355-383.</p> <p><i>Маркс К.</i> Листи з „Deutsch – Französische Jahrbücher” // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – Т. 1. - К.:Держ. вид-во політ. л-ри УРСР, 1958. – С. 345-354.</p> <p><i>Маланюк Є.</i> Творчість і національність // Маланюк Є. Книга спостережень. Том другий. – Торонто: Гомін України, 1966. – С. 21 - 39.</p> <p><i>Тамір Я.</i> Ідея Людини // Лібералізм. Антологія / Упоряд. О. Проценко і В. Лісовий. К.: Смолоск ип, 2002. – С. 368 – 385.</p>	
6-й	<p align="center">Тема 7. Семінар: Громадянське суспільство у концепції А. де Токвіля</p> <p>1. Особливості формування громадянського суспільства у США. Поняття самоврядної громади та її ключова роль у поширенні громадянської соціальності. Поняття і значення рівності.</p> <p>2. Поняття громадського духу і соціального капіталу. Суть і значення недержавних (неурядових) громадських організацій. Основні чинники підтримки демократії і свободи громадян.</p> <p>3.Демократія як передумова громадянських прав. Значення патріотизму і національної держави для громадянського суспільства США.</p> <p align="center">Питання для поглибленого засвоєння теми :</p> <p>1.Концепція Токвіля ґрунтується на: <i>натуралістичній – етатичній – комунітарній – консервативній – ліберальній – егалітарній</i> - інтерпретації сутності громадянського суспільства. (Визначити правильний варіант відповіді і запропонувати обґрунтування).</p> <p>2.Охарактеризуйте розуміння Токвілем демократії та визначте її місце у його концепції.</p> <p>3.Охарактеризуйте поняття громадського духу за його основними чеснотами, або соціальними орієнтаціями. У чому полягає відмінність між цінностями і чеснотами?</p> <p>4.Вкажіть який елемент громадянського суспільства (з наведених трьох), згідно з концепцією Токвіля, є найважливішим і обґрунтуйте чому: "<i>географічне розташування – закони - звичаї</i>".</p> <p>5.Назвіть основні компоненти звичаєвості, або етичного дискурсу, за Токвілем. Чому він називає їх "моральним та інтелектуальним обличчям народу"?</p> <p>6.Охарактеризуйте місце християнської віри у концепції Токвіля. У якому взаємозв'язку перебувають "<i>дух свободи</i>" і "<i>вроджене безбожництво</i>"?</p> <p>7.Наведіть приклади, що підтверджують зв'язок між мовленнєвим дискурсом суспільства і його демократичним чи деспотичним політичними режимами (за Токвілем).</p> <p>8.Охарактеризуйте соціальний та ідейний зміст проекту "нового націоналізму" у США і з'ясуйте його відношення до демократії і громадянських прав.</p> <p align="center">Література:</p> <p>Токвіль Алексіс де. Про демократію в Америці. У двох томах / Пер. з франц. – К.: Всесвіт, 1999. – С. 51-60; 63-70;149-150;186-189; 208-210; 234-251; 316-319; 360-363; 384-389;406-411; 415-418; 422-426;439-442;463-466; 467-473; 501-503;564-568.</p> <p>Карась А. Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. С. 180-228; 234 -282.</p> <p>Roosevelt Theodore. The New Nationalism // Basic Readings in U.S. Democracy. Ed. M. Urofsky. Washington, D. C. 1994. P 188-200.</p>	2 год. авд. 4 сам.
7-й	<p align="center">Тема 8. Лекція: Цивілізаційна трансформація в процесі здійснення громадянського суспільства</p> <p>Громадянське суспільство і деспотичні й авторитарні політичні режими. Вертикальні і горизонтальні типи соціальних зв'язків. Дискурсивно-етичне подолання «феодального</p>	2 авд. +

багажу». Поняття дискурсивно-етичної практики та її типи: патерналізму-клієнтізму, свободи-автентичності, нігілізму-цинізму.

Від примусу суспільного до внутрішньої відповідальності. Взаємодія зовнішніх соціально-культурних структур з внутрішніми емоційно-психологічними чинниками.

Завоювання громадянських прав і прав людини. Від громадянської свідомості до національного суверенітету, від підлеглого до громадянина. Критика А. Росміні поняття нації і національного суверенітету.

Цивілізаційний процес і громадянський поступ. Феномен *empathii* та його дискурсивно-етичне обумовлення. Поняття громадянського поступу і зміни, викликані ним, у сферах: *соціальної, економічній, політичній, правовій, культурно-гуманітарній*.

Етична природа громадянської ідентичності. Структурні елементи громадянського суспільства та загрози на шляху до його здійснення. Поняття "дискурсивного бар'єра" у структурі соціальної модернізації.

Питання для самоконтролю:

1. Запропонуйте характеристику *сеньйоральних* і *соціальних* чинників суспільного життя (за А. Росміні).
2. Назвіть основні громадянські права і вкажіть у чому полягає відмінність між ними та правами людини.
3. Охарактеризуйте особливості суспільних зв'язків, ознаки яких продиференційовані у словах: взаємини, стосунки, відносини?
4. У чому Ви завбачаєте взаємозв'язок між соціальними змінами та змінами у мовно-мовленнєвій практиці, викликаній громадянським поступом?
5. Розкрийте зміст поняття "*дискурсивного бар'єра*" та його визначальних характеристик, за Р. Андерсеном, і поясніть, яким чином політичний дискурс здатен спричинити "перехід від автократії чи диктатури – до демократії" ? У чому полягають особливості недемократичного дискурсу ?
6. Поняття громадянського поступу та його критерії.
7. Феномен *empathii* та його соціально-культурна і дискурсивна обумовленість.
8. Цивілізаційний процес і громадянський поступ: у чому полягає їхня взаємообумовленість?
9. Охарактеризуйте зміст поняття "громадянського", або "ліберального" націоналізму. Які інші типи націоналізму відомі в історії?

Література:

Андерсон Р. Дискурсивне походження диктатури й демократії / Пер. з англ. // Універсум. - № 6-7. С. 17-20; 2003. С. 8-20. <http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2003/4/dem.html>
Еліас Норберт. Процес цивілізації. Соціогенетичні і психогенетичні дослідження. К., 2003. https://shron1.chtyvo.org.ua/Elias_Norbert/Protsets_tsyvilizatsii_Sotsiohenetychni_i_psykhohenetychni_doslidzhennia.pdf? С. 94-158.

Валицький А. Три патріотизми // Націоналізм. Антологія. Упор. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000.- С. 724 – 771.

Грінфельд Лія. Типи націоналізму // Націоналізм. Антологія. - С. 688 -704.

Додаткова література:

Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Пер. з німецької. – Львів: Літопис, 2000. – С. 72-89; 97-101.

Карась А. Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. – С. 301-314; 402-405; 429-444.

Karas, A. F. Civil Feelings as the Civilizational Capital. Modern Philosophy in the Context of Intercultural Communication: collective monograph /Ye. R. Borinshtein, etc. Lviv-Toruń: Liha-Pres. 2019. P. 73-106. doi: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-173-5/73-106>.

Karas, Anatolij. Civil Identity as Ethical Self-Determination. [Proceedings of the XXIII World Congress of Philosophy](https://doi.org/10.5840/wcp232018681513). Volume 68, Greece. 2018. P. 65-69. Web of Science: WOSUID: [10.5840/wcp232018681513](https://doi.org/10.5840/wcp232018681513), <https://doi.org/10.5840/wcp232018681513>

	<p><i>Карась А. Ф.</i> (2015). Цивілізаційний проект розгортання громадянської ідентичності в контексті «утіленого розуму» // Філософія фінансової цивілізації. С. 70-93. http://libs.ubs.edu.ua/materials/konf/zbirnyk_filosofiya_2015.pdf;</p> <p><i>Кін Джон.</i> Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення / Пер. з англ. – К.:АНОД, 2000. – С. 81-113 (Націоналізм).</p> <p><i>Лісовий В., Проценко О.</i> Націоналізм, нація та національна держава // Націоналізм. Антологія. К.: Смолоскип, 2000. С. 11 – 37.</p> <p><i>Лісовий В.</i> Феномен громадянства // Лісовий В. Культура – Ідеологія – Політика. К.: Вид. імені Олени Теліги, 1997. С. 153 – 220.</p> <p><i>Лісовий В.</i> Ідеологія націоналізму // Лісовий В. Культура – Ідеологія – Політика. С. 80-116.</p>	
8-й	<p align="center">Тема 9. Семінар: Концепція Юргена Габермаса.</p> <p>1. Особливості комунікативної філософії Ю. Габермаса: ідейні витоки та еволюція поглядів.. Комунікативна дія і дискурс як дві форми комунікації. Комунікативна реконструкція практичного розуму.</p> <p>2. Поняття "сфери відкритості". Дуалізм "життєвого світу" і "системи". Соціальні структури відкритості. Роль літератури і мистецтва.</p> <p>3. Традиційно-етична, модерно-економічна і дискурсивно-комунікативна "моделі" громадянського суспільства. Громадянське суспільство як публічність і сфера приватної автономії.</p> <p>4. Критика концепції Габермаса у філософії М. Фуко і Дж. Кіна.</p> <p align="center">Питання для самоконтролю:</p> <p>1. У чому полягає комунікативна трансформація філософії ?</p> <p>2. Охарактеризуйте поняття "репрезентативної" і "громадянської" відкритості. Що є підставою їх розмежування для Ю. Габермаса ?</p> <p>3. Яку роль у поширенні відкритості відіграють література і мистецтво ?</p> <p>4. Розкрийте зміст принципу "міжсуб'єктивних" відносин і поясніть його відмінність від поняття "міжсуб'єктивних".</p> <p>5. Визначте місце згоди, консенсусу і мовної гри у понятті дискурсу Габермаса.</p> <p>6. Охарактеризуйте "п'ять випадків дискурсу" (за Габермасом) і вкажіть, що є універсальною основою кожного з них.</p> <p>7. На підставі яких міркувань М. Фуко називає концепцію Ю Габермаса "утопією комунікативної раціональності" ?</p> <p align="center">Література:</p> <p><i>Габермас Ю.</i> Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Пер. з німецької. – Львів: Літопис, 2000. – С. 9-42; 44-71; 71-89.</p> <p><i>Хабармас Ю.</i> Гражданство и национальная идентичность // Хабармас Ю. Демократия, разум, нравственность. – М.: Academia, 1995. – С. 209 – 245.</p> <p><i>Габермас Ю.</i> Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації / Пер. з німецької // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. К.: Либідь, 1996. С. 84 - 91. https://shron1.chtyvo.org.ua/Habermas_Jurgen/Komunikatyvna_dia_i_dyskurs.pdf?</p> <p><i>Габермас Ю.</i> Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеакції та життєвий світ // <i>Єрмоленко А. М.</i> Комунікативна практична філософія. Підручник. К.: Лібра, 1999. С. 287-325. https://shron1.chtyvo.org.ua/Habermas_Jurgen/Dii_movlennievi_akty_movlennievi_iteraktsii.pdf ?</p> <p><i>Флибберг Бент.</i> Хабармас и Фуко: мыслители для гражданского общества // Вопросы философии. – 2002. № 2. С. 137 – 157.</p> <p align="center">Додаткова література:</p> <p><i>Єрмоленко А. М.</i> Комунікативна практична філософія. Підручник. К.: Лібра, 1999. С. 19-57; 112-120; 138-156.</p> <p><i>Карась А.</i> Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. С. 366-373.</p> <p><i>Кін Джон.</i> Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення / Пер. з англ. – К.:АНОД, 2000. С. 151-179 (Публічність).</p>	2 авд. 2 сам.

8-й	<p style="text-align: center;">Тема 10. Лекція: Визначення громадянського суспільства у концепціях Е. Гелнера та Дж. Макліна</p> <p>Означення класичної теорії громадянського суспільства та його некласичної інтерпретації.</p> <p>Поняття "модульної людини" у концепції Гелнера. Проблема атомізації суспільства за умов індустріальної революції і громадянське суспільство як модель соціальної інтеграції.</p> <p>Процеси глобалізації і культурні та регіональні особливості світового розвитку у концепції Дж. Макліна. Переоцінка "суб'єктивного" чинника і криза "об'єктивного розуму". Громадянське суспільство як система розвитку персональної і соціальної ідентичності у контексті культурних традицій.</p> <p>Культурна традиція як форма удосконалення і як акумульована свобода. Традиція як іманентний вияв культурної еволюції спільноти і цивілізації. Громадянський поступ і соціальний прогрес.</p> <p style="text-align: center;">Питання для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> Запропонуйте відповідь на питання, чому Гелнер вважав, що "добročесність як мета держави і державної політики є руйнівною для свободи, а добročесність, що добровільно практикується між людьми, може бути великим благом для громадянського суспільства і навіть його передумовою" ? Визначте три рівні свободи згідно з Дж. Макліном і поясніть чому, на його думку, екзистенційний рівень свободи лежить в основі здійснення громадянського суспільства. Розкрийте зміст твердження Дж. Макліна: "у онтологічному сенсі всі істоти є добром до тієї межі, до якої їхнє існування може бути корисним для вдосконалення інших". Охарактеризуйте принципи негегемоністичного підходу до культур, етносів та соціальних груп за умов глобалізації (за Макліном). Охарактеризуйте поняття "субсидіарності" (доповнюваності) у контексті поширення громадянського суспільства і визначте у чому полягає його етична природа. <p style="text-align: center;">Література:</p> <p><i>Маклін Дж. Ф.</i> Громадянське суспільство: свобода у новому тисячолітті // Громадянське суспільство як здійснення свободи: центральносхідноєвропейський досвід / За ред. А. Карася. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 1999. С. 10 - 21.</p> <p><i>Колодій А. Ф.</i> На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. Львів: Червона Калина, 2002. С. 51-66.</p> <p><i>Карась А.</i> Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. С. 383 - 402.</p> <p><i>McLean G.</i> Philosophy and Civil Society: Its Nature, Its Past and Its Future // Civil Society and Social Reconstruction. Ed. by G. McLean. Washington. The Council for Research in Values and Philosophy, 1997. P. 1- 83. http://www.crvp.org/publications/Series-I/I-16.pdf</p> <p><i>Прошко В.</i> Принцип субсидіарності – інструмент розподілу повноважень // Аспекти самоврядування. 2000. - № 1. - С. 2 – 10.</p>	2 год + 4 самост.
9-й	<p style="text-align: center;">Тема 11. Семінар: Демократичні чинники громадянського суспільства: концепція Роберта Патнема</p> <ol style="list-style-type: none"> Визначення соціологічного критерію зрілості громадянського суспільства. Поняття "цивільної громади" Патнема. Пошуки коренів громадянської активності. "Соціальний капітал" як основа громадянського поступу і соціальної організації суспільства. Мережі вертикальних та горизонтальних суспільних відносин. Сутність і структура соціального капіталу. Асоціації як соціальні структури співробітництва. Поняття громадянської політичної культури, її відмінність від парохіальної, підданської та активістської культур (за Г. Алмондом та С. Вербою). «Клієтналізм – патерналізм» і нігілістично-цинічний розум, як дискурсивно-етичні бар'єри до громадянського поступу. <p style="text-align: center;">Питання для самоконтролю:</p>	2 авд. + 2 самост.

	<p>1. Хто вперше застосував поняття соціального капіталу і з якою метою? Запропонуйте характеристику його первинного змісту.</p> <p>2. Визначте зміст поняття і явища "громадянської порядності".</p> <p>3. Яким чином відповідає Р. Патнем на поставлене ним же запитання: "чи існує зв'язок між "громадянськістю" громадян (громадянською свідомістю) та якістю управління ними?". Чи знайшов він емпіричне підтвердження висунутій тезі?</p> <p>4. Які форми громадської та суспільної активності можуть слугувати критерієм для визначення високого чи низького рівня громадянської свідомості?</p> <p>5. Яким чином, на думку Р. Патнема, соціально-культурні особливості, що зародилися у глибокому середньовіччі Італії, виявилися нині вирішальними щодо причин ефективності спільноти в управлінні колективним життям?</p> <p>6. Запропонуйте характеристику мережі "клієнталізму - патерналізму" в Українській дійсності, спираючись на власний досвід і спостереження.</p> <p>7. Охарактеризуйте явища корпоративізму і олігархії у сучасній Україні.</p> <p style="text-align: center;">Література:</p> <p><i>Патнем Роберт Д.</i> Разом з Робертом Леонарді та Рафаеллою Й. Нанетті. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Пер. з англ. – К.: Основи, 2001. С. 11-15; 109-144; 146-216.</p> <p><i>Колодій А.Ф.</i> На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. С. 77-87; 94-100.</p> <p><i>Карась А.</i> Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і неklasичних інтерпретаціях. С. 311 – 313; 429 – 444.</p>	
<p>1 0- й 1 1- й</p>	<p style="text-align: center;">ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І УКРАЇНА</p> <p>Теми 12-13. Лекція. Частина 1: Стадії громадянського поступу в Україні (4 год.)</p> <p>Історичні передумови: вічева громада і "Руська правда". Магдебурзьке право в Україні, як міське право Європи, та його основні принципи. Суд і судочинство в Україні за магдебурзьким право. Приватна власність і Литовські статuti. Братський рух.</p> <p>Візантинізм як політична парадигма та громадське життя селянства. Козацтво як соціальний і правовий інститут. Особливості дискурсивного забезпечення громадянського поступу. «Правовий уклад та конституції відносно прав і вольностей війська запорозького і всього народу вольного малоросійського». Конституція Української гетьманської держави П. Орлика. Ідеї Кирило-Мефодіївського товариства. Поширення культурно-просвітницьких "громад" і тенденція перетворення "земств" в ограні місцевого самоврядування. Конвергенція боротьби за громадянські права з боротьбою за мовно-культурну незалежність. Розгортання жіночого руху в Україні. Особливості громадянського поступу під Австро-Угорською короною: творення товариств, рухів, кредитових спілок і партій. Роль Греко-Католицької Церкви. Громадівство М. Драгоманова і громадянськість Івана Франка. Громадянська активність Січових Стрільців. Просвіта і «хати-читальні». Громадянські ініціативи Центральної Ради. Організований і стихійний опір колективізації селянства. Громадянська і людська катастрофа: колективізація і голодомор як політика геноциду. Рух опору і дисидентський рух. Відновлення культурно-просвітницьких товариств з 1987-го років.</p> <p>Частина 2: Спадщина тоталітаризму і перспективи громадянського суспільства</p> <p>Товариство української мови і Народний рух України як консолідація народу в напрямку повалення колоніального тоталітаризму і боротьби за свободу, громадянські права і національну незалежність. Спадщина патерналістсько-клієнтальних відносин та звичаєвості.</p>	<p>4 авд. + 4 сам.</p>

Творення громадських рухів і організацій у Незалежній Україні. Між колоніально-імперським таталітарним спадком і пробудженням національно-демократичного громадянства: від революції на Граніті до Помаранчевої революції і Революції Гідності.

Громадянське суспільство за умов глобалізації і нових світових викликів.

Громадський (неурядовий) сектор як основний компонент громадянського суспільства: типологія громадських організацій

На шляху до національної ідентичності і рецидиви міфологій: імперський виклик - націоналістична відповідь.

Європейська Унія як аксіологічна і громадянська перспектива України.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте відмінності між поняттями "громада" та "община" в контексті українського соціально-культурного розвитку. На основі чого визначалися роль та права керівників громади ?
2. Коли вперше з'являються в Україні поселення зі статусом Магдебурзького права і у чому їх особливості?
3. Який історичний період охоплює "доба козацького права" і чому вона так називається ?
4. Хто і за що називав Запорізьку Січ "козацькою республікою" ?
5. Хто є автором "Маніфесту до європейських володарів" і про що у ньому йдеться ?
6. Яку роль відігравала постать Григорія Сковороди та його філософія в аспекті громадянського поступу України ?
7. На основі яких ініціатив поставали в Україні "Народні Доми", "Просвіта", кооперативні товариства тощо ?
8. Охарактеризуйте основні принципи з документу "Права і вольності Української Народної Республіки".
9. Вкажіть основні віхи руху опору проти колоніалізму й тоталітаризму в Україні та визначте місце у ньому дисидентства.

Література:

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Видавництво Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

Конституція Української Гетьманської Держави. Львів – Київ: ЛБА "Право", 1997.

Пасько І., Пасько Я. Громадянське суспільство і національна ідея. – Донецьк: Східний видавничий дім, 1999. – С. 91 – 112.

Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. – С. 113 – 155.

Карась А. Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. С. 444-466.

Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні. Львів: Паїс, 2008. 406 с.

Карась А. Громадянське суспільство і Україна: пошук дискурсивного контексту свободи й автентичності // Громадянське суспільство як здійснення свободи. Львів, 2006. С. 5-34.

[file:///C:/Users/ANATOL~1/AppData/Local/Temp/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B8.%20%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8C%20by%20%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%8C%20%D0%90.%20\(%D1%80%D0%B5%D0%B4.\)%20\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/ANATOL~1/AppData/Local/Temp/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B8.%20%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8C%20by%20%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%8C%20%D0%90.%20(%D1%80%D0%B5%D0%B4.)%20(z-lib.org).pdf)

Нолл Вільям. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920-30 років. К.: Родовід, 1999. С.17–34(Селянське світобачення).

Міжнародний форум «Україна пам'ятає». 2018. За участю В. Нолла і ю. Шаповала та ін. <https://www.youtube.com/watch?v=Xmm-vdxhnTw>

Карась А. Комуністичне коріння політичного терору й українського геноциду у ХХ столітті/ Універсум. № 3-4, 2009 http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2009/2/karas_3_09.html

Додаткова література:

Афанасьев Ю. Опасная Россия. Традиции самовластья сегодня. Москва: Рос. государственный гуманитарный университет, 2001. 426 с.

Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій. Львів: Українське видавництво, 1941.

Драгоманов М. „Вільна спілка” „Вольный союз”. Спроба української політико-соціальної програми // Андрусак Т. Шлях до свободи. Додаток. Львів, 1998. С. 121-188.

	<p><i>Бжезінський З.</i> Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / Пер. з англ. Львів-Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. С. 87-123 (Чорна діра).</p> <p><i>Рябчук М.</i> Дилеми українського Фауста: громадянське суспільство і „розбудова держави”. - К.: Критика, 2000. С. 70 – 78. (Розд. 4: Дві України: симбіоз, синергія, синтез?).</p> <p><i>Хвильовий М.</i> Україна чи Малоросія? / Хвильовий М. Твори у двох томах. Том 2. – К.: Дніпро, 1991. С. 576 – 622.</p> <p><i>Шпорлюк Р.</i> Шляхи формування нації і громадянського суспільства в пострадянських країнах. К.: Основи, 2001.</p>	
<p>1 0- й т а 1 2- й</p>	<p>Тема 14. Семінар: Від традиційної громади до громадянського суспільства (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> Проблема національної держави і громадянського суспільства в Україні. Історичні форми громадського життя в часи литовсько-польського панування та у козацькій державі (XIV-VIII ст.): шляхетське самоврядування; корпоративні організації ремісників і купців; братства; судові органи; органи самооборони (січі і застави); адміністративні одиниці (сотні і полки). Громадянський поступ у призмі <i>дискурсивно-етичних практик</i>. Громадянська і національна свідомість як ключові елементи поступу та ідентифікатори його здобутків. Особливості громадянського поступу в умовах Австрійсько-Угорського політичного домінування. Громадянська катастрофа в Україні ХХ століття. Колективізація і голодомор як радикальний метод руйнування громадських традицій та відповідного дискурсивного забезпечення. Комуністична політика національного геноциду. Домінування дискурсивно-етичної інтенції патерналізму-клієнталізму. Між колоніально-імперським таталітарним спадком і пробудженням національно-демократичного громадянства: від революції на Граніті до Помаранчевої революції і Революції Гідності. <p>Питання для самоконтролю:</p> <ol style="list-style-type: none"> Охарактеризуйте сферу компетенції Ставропігійського братства, що діяло у Львові Яка соціальна верства називається "<i>непослушною</i>" у польських документах і чому ? Назвіть п'ять головних ідентифікаторів на основі яких розгортається громадянський поступ в Україні. Чому селянські обрядові інституції в Україні належали до протогромадянських соціально-культурних утворень ? Запропонуйте відповідь на запитання – чи могло селянське суспільство добровільно формувати соціальні інституції (колгоспи), що були призначені його зруйнувати ? Знайдіть ознаки і риси патерналізму – клієнталізму у навколишній соціальнокультурній дійсності України й охарактеризуйте їх роль для прийдешнього. Охарактеризуйте явище "малоросійства" за М. Хвильовим і Є. Маланюком. Охарактеризуйте поняття і явище "креолізації малоросійства" за М. Рябчуком. <p>Література:</p> <p><i>Карась А.</i> Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. С. 455-457; 466-474.</p> <p><i>Колодій А.Ф.</i> На шляху до громадянського суспільства. С. 113 – 155.</p> <p><i>Маланюк Є.</i> Малоросійство // Маланюк Є. Книга спостережень. Том другий. Торонто: Гомін України, 1966. С. 229-247. http://resource.history.org.ua/item/0014600</p> <p><i>Пасько І., Пасько Я.</i> Громадянське суспільство і національна ідея. С. 121-150.</p> <p><i>Нолл Вільям.</i> Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920-30 років. К.: Родовід, 1999. С.17–34 (Селянське світобачення).</p> <p><i>Міжнародний форум «Україна пам'ятає».</i> 2018. За участю В. Нолла і Ю. Шаповала та ін. https://www.youtube.com/watch?v=Xmm-vdxhnTw</p> <p><i>Карась А.</i> Комуністичне коріння політичного терору й українського геноциду у ХХ столітті/ Універсум. № 3-4, 2009 http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2009/2/karas_3_09.html</p> <p>Додаткова література:</p>	<p>4 авд. + 4 само ст.</p>

<p><i>Грицак Я.</i> Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Видавництво Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.</p> <p><i>Фукуяма Ф.</i> Ідентичність. Потреба в гідності і політика скривдженості. Київ, 2020. С. 17-25, 50-57, 65-78, 105-172.</p> <p><i>Карась А.</i> Соціокультурний текст громадянського суспільства: конструктивність і деструктивність соціальності // Громадянське суспільство як здійснення свободи: центрально-східноєвропейський досвід / За ред. А Карася. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 1999. С. 39-63.</p> <p><i>Розумний М.</i> Виклики національного самовизначення: монографія. К.: НІСД, 2016. 196 с. http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Rozumnyy_druk-915a0.pdf</p> <p><i>Рябчук М.</i> Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. К.: Критика, 2000. С. 152 – 173. (Розд. 9: "Креолізація" малоросійства).</p> <p><i>Рябчук М.</i> Дилеми українського Фауста: громадянське суспільство і „розбудова держави”. - К.: Критика, 2000. С. 70 – 78. (Розд. 4: Дві України: симбіоз, синергія, синтез?).</p> <p><i>Хвильовий М.</i> Україна чи Малоросія? // Хвильовий М. Твори у двох томах. Том 2. К.: Дніпро, 1991. С. 576 – 622.</p> <p><i>Рябчук М.</i> Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності. Історичні причини та політичні наслідки. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 252с.; URL.: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/dolannia_ambivalentnosti.pdf</p>	
<p style="text-align: center;">САМОСТІЙНА РОБОТА</p> <p>Для повного засвоєння програми курсу магістранти повинні оволодіти ключовими поняттями, концепціями і теоріями, якими охоплюється курс філософії громадянського суспільства. Питання самостійної роботи включаються до переліку питань, винесених на іспити. Це обов’язкова й невід’ємна складова процесу вивчення нормативної дисципліни в позааудиторний час.</p> <p style="text-align: center;">МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ</p> <p style="text-align: center;">До самостійної роботи студентів <i>належать</i>:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Робота з першоджерелами (конспект вибраних уривків та систематизація головних тез у письмовому вигляді); 2. Укладання термінологічно-поняттєвого словника до кожної теми навчальної програми (робота з філософськими словниками та енциклопедіями); 3. Опрацювання обов’язкової та допоміжної фахової літератури; 4. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання – ІНДЗ – (написання реферату/есе, підготовка до виступу на тематичній конференції, участь в олімпіадах тощо); 5. Участь у тематичних видах діяльності, відповідних до мети й завдань навчальної дисципліни, що ініціюються університетом, факультетом, кафедрою й органами студентського самоврядування. <p style="text-align: center;">Контроль за виконанням самостійної роботи здійснюється у формі:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) письмових тестових бліц-контролів на семінарських заняттях; б) перевірки конспектів; в) контрольних робіт (тестування) впродовж семестру; г) підготовки одного есе упродовж семестру. <p style="text-align: center;">Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 10.</p> <p style="text-align: center;">ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ</p> <p>1. Теорія громадянського суспільства у філософській рефлексії - 2 год.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.3 чікими іменами та громадянською активністю пов’язане відродження інтересу до громадянського суспільства? 2. Які причини лежать в основі поширення ідей громадянського суспільства у сучасному Західному світі? 3. Як Ви розумієте концепцію "антиполітичної активності" і хто є її автором? 	60 год.

2. Англо-Саксонське Просвітництво і початки ліберальної тенденції – 2 год

1. Поясніть значення методології матеріалістичного редукаціонізму у витлумаченні природи громадянського суспільства за Гоббсом. Вкажіть на роль дискурсу стосовно підтримки громадського миру, за Гоббсом.
2. Наведіть розрізнення, за Локом, "природної свободи" та "свободи суспільної, або громадянської".

3. Марксистське і неомарксистське тлумачення громадянського суспільства - 2 год.

1. Охарактеризуйте зміст і соціальне значення концепції Ф. Тенніса про "*гемайншафт - гезельшафт*" (суспільство – спільнота) і вкажіть на істотні відмінності названих понять у теорії Маркса.
2. Охарактеризуйте ставлення Маркса й Енгельса до проблем національної емансипації народів.
3. Визначте оцінку марксизмом гегелівської дихотомії "історичних і неісторичних націй". Кому належить поділ на нації і національності "революційні - контрреволюційні" ?
4. Альтернатива "Масарика - Неру".

4. Трансформація соціальності у Західній цивілізації - 2 год.

1. Запропонуйте характеристику *сеньйоральних* і *соціальних* чинників суспільного життя за А. Росміні.
2. Розкрийте зміст поняття "*дискурсивного бар'єра*" та його чотирьох визначальних характеристик, за Р. Андерсеном, і поясніть, яким чином політичний дискурс здатен спричиняти "перехід від автократії чи диктатури до демократії" ? У чому полягають особливості недемократичного дискурсу ?
3. Охарактеризуйте зміст поняття "громадянського", або "ліберального" націоналізму. Які інші типи націоналізму відомі в історії?

5. Громадянського суспільства у концепціях Е. Гелнера та Дж. Макліна - 2 год.

1. Запропонуйте відповідь на питання, чому Гелнер вважав, що "добročесність як мета держави і державної політики є руйнівною для свободи, а добročесність, що добровільно практикується між людьми може бути великим благом для громадянського суспільства і навіть його передумовою" ?
2. Розкрийте зміст твердження Дж. Макліна про те, що "у онтологічному сенсі всі істоти є добром до тієї межі, до якої їхнє існування може бути корисним для вдосконалення інших"
3. Охарактеризуйте принципи негегемоністичного підходу до культур, етносів та соціальних груп за умов глобалізації (за Макліном).

Література:

Маклін Дж. Ф. Громадянське суспільство: свобода у новому тисячолітті //Громадянське суспільство як здійснення свободи: центральносхідноєвропейський досвід / За ред. А. Карася. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 1999.– С. 10 - 21.

6. Від традиційної громади до громадянського суспільства в Україні 2 год.

1. Назвіть п'ять головних ідентифікаторів на основі яких розгортається громадянський поступ в Україні.
2. Чому селянські обрядові інституції в Україні належали до протогромадянських соціально-культурних утворень ?
3. Знайдіть ознаки і риси патерналізму – клієнталізму в соціальнокультурній дійсності України й охарактеризуйте їхню роль для прийдешнього.

Література:

Нолл Вільям. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920-30 років. К.: Родовід, 1999. С.17–34(Селянське світобачення).

Наукові вимоги до підготовки есе.

- Есе на обрану тему має (в обсязі від 5000 до 7000 символів) складатися з таких частин:
1. **Перша (Вступ)** – 1 сторінка друку писана від руки – присвячена загальному вступу до проблематики обраної філософської теми; окресленню *актуальності* базових світоглядних, історичних, соціальних та культурних передумов, у межах яких постали саме ці філософські ідеї. Сформулювати *мету і предмет* дослідження.

<p>2. Друга (виклад основного матеріалу) присвячена ширшому аналізу обраної філософської проблеми; повинна базуватися на самостійно опрацьованих першоджерелах; містити аргументовані власні рефлексії, що сформовані на підставі презентації, аналізу та інтерпретації поглядів, думок і міркувань авторів, на основі джерел яких розглядається тема..</p> <p>3. Третя. Висновки. Подати загальні висновки, що випливають з аналізу обраної теми та її проблематики.</p> <p>4. Список літератури. Вказати перелік використаних джерел в алфавітному порядку, на які в тексті есе в подані в дужках посилання за зразком: (1, с. 47), (3, с. 165) тощо.</p> <p>Автори повинні врахувати, що наукові вимоги до есе передбачають самостійну аналітичну роботу над джерелами, яка має показати старанний рівень засвоєння обраної теми і її проблематики.</p> <p>Текст есе може містити самостійні авторські міркування, які виступатимуть контр-аргументами щодо думок відомих авторів, філософів, але такі міркування мають бути викладені в науково аргументованій і полемічно коректній формі.</p> <p>При аналізі обраної теми автори повинні використовувати поняттєвий філософський інструментарій.</p>	
---	--

Підготував

проф. А. Ф. Карась